

Питання рейдерства в умовах російської агресії

Сергій Тюленєв

Канд. екон. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9685-1536>, e-mail: serhii.tiulieniev@ukr.net

Наголошено, що рейдерство не тільки розхилює нестабільну економіку України, а й значно знижує її інвестиційну привабливість. Сьогодні можна виокремити дієві механізми позасудового захисту, що активно реалізують Міністерство юстиції України та Офіс протидії рейдерству, а також судовий захист, оскільки суди активно протидіють протиправним поглинанням, ухвалюючи відповідні рішення.

Ключові слова: рейдерство; позасудовий захист; судовий захист; суб'єкт господарювання.

Issue of Raiding in Conditions of Russian Aggression

Serhii Tiulieniev

It is emphasized that raiding not only shakes the unstable economy of Ukraine, but significantly reduces its investment attractiveness. Currently it is possible to single out effective out-of-court protection mechanisms actively implemented by the Ministry of Justice of Ukraine and the Anti-Raiders Office, as well as judicial protection, as courts actively oppose illegal takeovers by passing appropriate decisions.

Keywords: raiding; out-of-court protection; legal protection; entity.

На сьогодні однією з гострих і суперечливих є проблема рейдерства, яка створює перешкоди на шляху функціонування та розвитку бізнесу. Виникнення такої діяльності пов'язане із прогалинами в законодавстві та недостатньою ефективністю органів державної влади щодо протидії рейдерству. Така ситуація не сприяє створенню іміджу України як держави, яка приваблює закордонних інвесторів для розроблення та впровадження довготривалих бізнес-проектів. Наголошено, що державним компаніям і власникам бізнесу необхідно пам'ятати, що обрані ними напрями господарської діяльності пов'язані як із прибутками, так і з різноманітними ризиками, зокрема із рейдерством [1, с. 62, 63].

Актуальність вирішення проблеми рейдерства в Україні посилюється ще й через євроінтеграційні прагнення України, зміцнення правового бізнес-середовища та формування підстав виходу вітчизняних компаній на світовий економічний ринок. Однак, тривалий час існує негативний імідж України як корумпованої держави зі значною тіньовою економікою, що знижує її привабливість в очах потенційних інвесторів. Це сформувало нагальну потребу в удосконаленні нормативно-правової бази із правового регулювання господарської діяльності, а також захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Зазначимо, що в питаннях протидії рейдерству з 2007 по 2021 р. при Кабінеті Міністрів України діяла Міжвідомча комісія з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств. Основні завдання цієї комісії:

- «сприяння забезпеченню координації дій державних органів з питань захисту прав інвесторів, посилення протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств, порушенням земельного законодавства;
- підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств, порушенням земельного законодавства, зокрема щодо підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади у відповідній сфері;
- розроблення комплексу заходів щодо захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств, порушенням земельного законодавства, забезпечення вдосконалення механізму регулювання у відповідній сфері» [2].

Зараз на державному рівні поряд із класичними правоохоронними та контрольно-наглядовими органами, які захищають законні права та інтереси суб'єктів господарювання, створено й спеціальні інституції щодо протидії рейдерству. Зокрема, 2019 р. на правах департаменту було створено Офіс протидії рейдерству (далі — Офіс), завданням якого є реалізація державної політики у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців. Інакше кажучи, Офіс протидії діяльності недобросовісних нотаріусів і «чорних реєстраторів», захищаючи права власників нерухомого майна та власників корпоративних прав юридичних осіб.

Після російського вторгнення в Україну суттєво зменшилася кількість судових справ щодо рейдерства. Наприклад, 2021 р. їх було зафіксовано 597, а протягом 2023-го — лише 147 судових проваджень щодо рейдерських атак. Проаналізувавши ці провадження, можна констатувати, що:

- 101 провадження (63% від загальної кількості) стосуються ст. 205 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) — підrobка документів для державної реєстрації юридичної особи;
- 43 провадження (27%) — справи, пов'язані зі ст. 206 *КК України*, — протидія господарській діяльності;
- 17 проваджень (10%) — справи, порушені за ст. 2062 *КК України*, — протиправне заволодіння чужим майном [3].

Наявність такої кількості судових справ, які розглянуті в судах, в умовах воєнного стану в Україні протягом вже другого року військової агресії росії не може залишатися поза увагою як правоохоронців, так і правників. Наприклад, у позасудовому порядку захисту від рейдерських атак сприяє своєчасне звернення до Офісу протидії рейдерству. До того ж законодавець не залишив поза увагою цей напрям правопорушень: 12 травня 2022 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству», яким передбачено, що Офіс може скасувати рішення державних реєстраторів за умови виявлення порушень у їхній діяльності:

«Рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав можуть бути оскаржені до Міністерства юстиції України, його територіальних органів або до суду» [4].

Після розгляду Конституційним Судом України (16.11.2022 р.) було зроблено висновок у справі № 3-270/2019 (6302/19) [5] стосовно невідповідності Конституції України припису ст. 37, що надає Офісу право скасовувати рішення державного реєстратора. Саме Конституційним Судом України було вказано на неприпустимість цього припису й необхідність приведення п. 1 ч. 7 ст. 37 цього Закону України у відповідність із Конституцією України. Стосовно цієї вказівки Верховна Рада України ухвалила відредагований й оновлений відповідний нормативно-правовий акт [6], який відновив повноваження Офісу.

2023 р. у протидії рейдерським атакам Офіс розглянув приблизно 13000 скарг (зокрема, запобіг захопленню виробничих приміщень одного з найбільших операторів зерна в Україні). Під час розгляду скарги Державної акціонерної компанії «Хліб України» стосовно неправомірного захоплення виробничих споруд Офіс визначив, що державний реєстратор зареєстрував перехід до приватної юридичної особи права власності на нерухоме майно цієї компанії. До того ж документ, поданий до державного реєстратора, не містив жодних підписів і відомостей про адресу й площі будівель і споруд. Результатом дій Офісу стало скасування незаконних реєстраційних дій і оперативне повернення виробничих приміщень державній компанії [3]. Отже, Офіс є одним із дієвих механізмів боротьби з протиправними поглинаннями.

Аналіз судової практики свідчить, що навіть в умовах воєнного стану і складного становища, в якому функціонує економіка, рейдери не зменшують активності щодо захоплення об'єктів державної власності. Тому цікавим виглядає процес у Житомирі, коли суб'єкт приватної власності заволодів державною земельною ділянкою, що стало можливим через неправомірні дії міської ради, яка й продала цю ділянку незважаючи на те, що на ній було розміщено бомбоховище. Судовий розгляд встановив, що цю земельну ділянку продано за заниженою ціною. Ураховуючи, що її не можна було відчужувати (оскільки на ній розташовано об'єкт цивільного

захисту), суд анулював договір купівлі-продажу. Із цього приводу Верховний Суд України наголосив, що господарські суди дійшли правильного висновку щодо інтересів держави, однак було обрано неефективний спосіб захисту інтересів держави. Адже скасування рішення виконавчого органу стосовно виділення земель не є ефективним способом захисту державних інтересів, оскільки повернення землі у власність держави має бути здійснено через витребування у незаконного набувача [3].

Зазначимо, що рейдерство не тільки ризикує нестабільну економіку України, а й значно знижує її інвестиційну привабливість. Сьогодні можна виокремити дієві механізми позасудового захисту, які можна реалізувати через Мін'юст України та Офіс. Водночас не слід нехтувати й судовим захистом, оскільки суди активно протидіють протиправним поглинанням. Від постраждалої особи потрібно мати чітке та правильне формулювання позовної вимоги для відновлення прав у судовому порядку.

Перелік джерел посилання

1. Сухацький Р. П. Правові інструменти з протидії рейдерству. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 62—72.
2. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств : постанова КМУ від 21.02.2007 р. № 257 [втрат. чинність на підставі Постанови КМ № 81 від 03.02.2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.03.2024).
3. Рейдерство під час війни: добірка важливих судових рішень / ЛІГА ЗАКОН. 01.11.2023. URL: https://biz.ligazakon.net/analytcs/223211_reyderstvo-pd-chas-vyni-dobrika-vazhlivikh-sudovikh-rshen (дата звернення: 31.03.2024).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству : Закон України від 12.05.2022 р. № 2255-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-20#Text> (дата звернення: 06.04.2024).
5. Рішення Конституційного Суду України (другий сенат) у справі за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства «Одестеплокомуненерго» щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (щодо непорушності права власності). Справа № 3-270/2019(6302/19) 16.11.2022 р. № 9-p(II)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-22#Text> (дата звернення: 31.03.2024).
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення непорушності майнових прав : Закон України від 03.05.2023 р. № 3103-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3103-20#Text> (дата звернення: 31.03.2024).